

Střední a pozdní doba bronzová v Syropalestině

blok I

23. září 2011

Jana Mynářová

Český egyptologický ústav

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

jana.mynarova@ff.cuni.cz

CHRONOLOGIE A JEJÍ PROBLÉMY

- výchozí bod = chronologie mezopotámské oblasti a Egypta
- synchronizace chronologií
- syropalestinský region závislý na údajích z Egypta, Mezopotámie i dalších částí východního Středomoří (zejména ve 2. tisíciletí př.n.l.)
- pro starověký Předního východ – tradiční schéma doby bronzové: raná/EB – střední/MB – pozdní/LB d.b.

CHRONOLOGIE

- **Mezopotámská relativní chronologie:**

- snaha postulovat chronologické vztahy mezi lokalitami a/nebo aspekty souborů materiální kultury, které nám umožňují konstatovat, např. které lokality jsou starší a které mladší nebo jaký typ keramiky předchází jinému typu keramiky
- stratigrafie & typologie

Prehistorická období

- pojmenována podle jednotlivých lokalit o kterých se tehdy badatelé domnívali, že nejlépe charakterizují příslušnou fázi vývoje – tyto „typové lokality“ reprezentující odlišné kultury byly následně uspořádány do souvislé sekvence a to na základě stratigrafických dokladů získaných při vykopávkách

CHRONOLOGIE

Chart 1.1 Chronology of the prehistory of the Near East

<i>date BC</i>	<i>Levant</i>	<i>Anatolia</i>	<i>N. Mesopotamia</i>	<i>S. Mesopotamia</i>
9000	Proto-Neolithic (PPN A)			
8500	Aceramic Neolithic (PPN B-C)			
7000	Pottery Neolithic		Proto-Hassuna	
6500	Amuq B		Hassuna/Samarra	
6000	Halaf	Chatal Hüyük Halaf	Halaf	Early Ubaid
5500				
5000				
4500	Ubaid	Ubaid	Ubaid	Late Ubaid
4000				Early Uruk
3500	Chalcolithic		Uruk	Late Uruk

CHRONOLOGIE

- první doklady o písmu ve fázích Uruk IV a Džemdet Nasr

3500–3100	Late Uruk Period
3400–3100	Uruk IV level, Eanna precinct, Uruk
3100–2900	Jemdet Nasr Period
3100–3000	Uruk III level, Eanna precinct, Uruk

CHRONOLOGIE

Historická období

- pozdější historická období – místo pojmenovávání podle lokalit zvolena sekvence významných historických mezníků
- nevyhovuje ani historikům, ani archeologům
- jeden z chybných předpokladů = mezopotámská kultura měla být monolitická, bez jakýchkoliv významnějších regionálních variant

CHRONOLOGIE

• Absolutní chronologie

- ↘ snaha připsat data z kalendáře jednotlivým historickým okamžikům a archeologickým obdobím
- ↘ velice důležitým prvkem – královské seznamy – snaha synchronizovat s materiálem
- ↘ je nezbytné, aby absolutní data připisovaná historickým událostem odpovídala archeologickému svědectví a naopak

problémy:

- ↘ nesporná absolutní data s přesností potřebnou pro konkretizaci historických událostí → „rok“ versus „generace“/„století
- ↘ **radiokarbonová data a podobné chronometrické techniky** mají příliš velké rozpětí
- ↘ **dendrochronologie** - přesnější metoda – ale je zapotřebí mít k dispozici vhodný vzorek = pouze rok, kdy byl strom pokácen
- ↘ **archeologické depozity** - je obtížné spojit konkrétní destrukční vrstvy s jednotlivými taženími

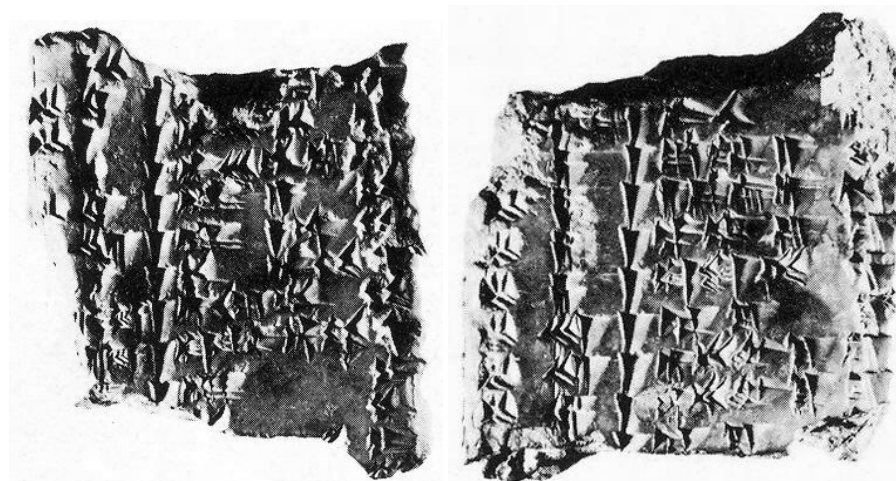
CHRONOLOGIE: 1. tisíciletí př. n. l.

absolutní chronologie: relativně spolehlivě postulovaná pouze pro většinu 1. tis. př. n. l. v jižní části země – Babylónii; známe délku vlády – chronologicky fixovanou astronomickými pozorováními – od Nabopolassara (626-605) dál

Hlavní prameny:

(1) **Královský seznam** dochovaný u řeckého astronoma **Ptolemaia Alexandrijského** (2. stol. AD) = od Nabú-násira [Nabonassara] (747-734) a končí římskými císaři

(2) **Urucký královský seznam** – obsahuje jména všech vládců od Aššurbanipala (668-631) až po Seleuka II. (246-226)

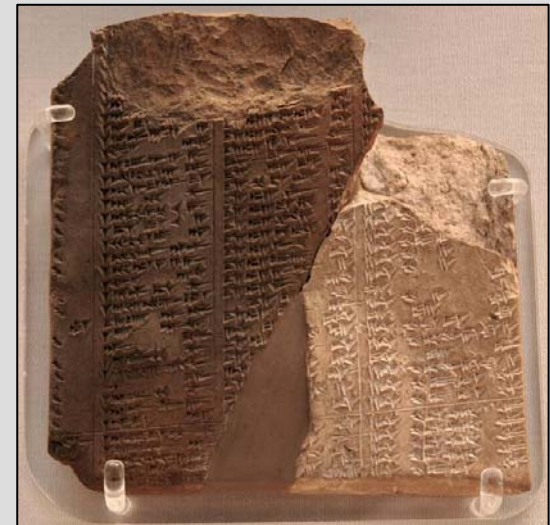
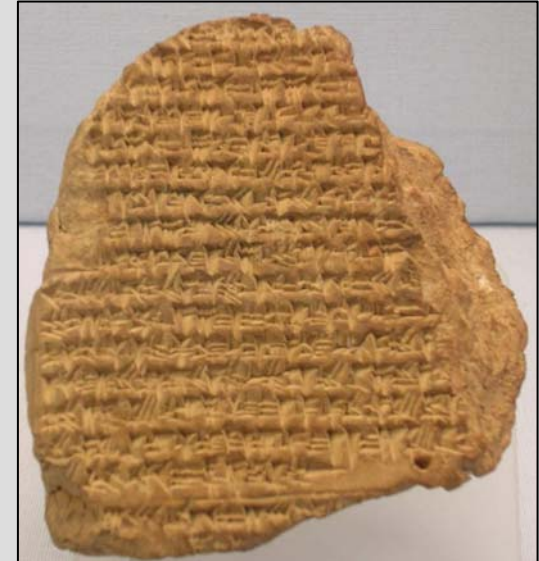
CHRONOLOGIE: 1. tisíciletí př. n. l.

(3) tzv. **Astronomické deníky**

- jména panovníků v souvislosti s nebeskými úkazy – „dobře datovatelné“
- kolekce omin – známo jako Enúma Anu Enlil – omina/nebeské jevy – objeveno v knihovně asyrského panovníka Aššurbanipala v Ninive
- celkem 70 tabulek = obsah: bohové stvořili pohyby planet, aby lidem na zemi poskytli vodítko k budoucnosti

→ pro **911-648 př. n. l.** – pořadí asyrských králů a eponymů - v Asýrii – pojmenování jednotlivých let podle eponymů = **límu** – oslavy svátku Nového roku

- 15. června 763 = zatmění Slunce
- seznamy *límu*: první doložený rok: 892 = 20. rok vlády Adad-niráriho II. = musel nastoupit na trůn 911

CHRONOLOGIE: 2. tisíciletí př. n. l.

(1) Asyrský královský seznam

- nekompletní seznam asyrských králů – dochováno několik kopií – ve všech hlavních městech: Aššuru, Dúr-Šarrukínu a Ninive + existují i zlomky (2); více méně konzistentní text = vychází z jednoho originálu – pův. založeno na seznamech eponymů - mezi jednotlivými kopiemi jsou drobné rozdíly – až do Aššurdána I. jsou identické, před 1178 jsou odlišnosti - obsahuje jména celkem 109 králů – poslední Salmanassar V. (726-722)

(2) Babylónský královský seznam A

- paralelní seznam – jména a roky vlády všech králů od 1. babylónské dynastie po Kandalána; tabulka je poškozena

(3) Synchronický královský seznam

- 2 kolumny – více než 125 synchronismů mezi Babylónií a Asýrií
- začíná asyrským Adasim (asi 1700, chybí babylónský protějšek) a končí Aššurbanipalem (668-631)
- tabulka pochází z Aššuru, původně 4 kolumny – relativně dobře dochováno – vlevo asyrští panovníci, vpravo babylónští

CHRONOLOGIE: 2. tisíciletí př. n. l.

1. pol. 2. tisíciletí

→ **Babylónský královský seznam A + Babylónský královský seznam B** (2 dynastie – 1. babylónská dynastie a 1. přímořská dynastie) = včetně vlády Chammurapiho – ve 13. roce zničil dynastii z Larsy (60. rok vlády Rím-Sína)

→ **Královský seznam Larsy** = všichni panovníci dynastie z Larsy (současníci dynastie z Isinu)

→ **Královský seznam Uru a Isinu** = všichni králové Isinu a panovníci 3. dynastie urské

klíč: **pozorování planety Venuše** – za vlády předposledního krále 1. babylónské dynastie Ammí-saduky a několika zatměních

CHRONOLOGIE: 2. tisíciletí př. n. l.

	„vysoká“	„střední“	„nízká“	„ultra-nízká“
1. dynastie z Akkadu		2334-2154		2200-2018
3. dynastie z Uru	2162-2053	2112-2004	2048-1940	2018-1911
1. dynastie z Isinu		2017-1793		1922-1698
1. dynastie z Babylónu	1950-1651	1894-1595	1830-1531	1798-1499
Súmú-abum (1. rok)	1950	1894	1830	1798
Chammurapi	1848-1806	1792-1750	1728-1686	1696-1654
Ammí-saduka	1702-1682	1646-1626	1582-1562	1550-1530
pád Babylónu	1651	1595	1531	1499

► **Sumerský královský seznam**

- sepsán na konci 3. tisíciletí – pozdější opisy
- seznam měst s vladařskými dynastiemi
- pro určité období je nespolehlivý – docházelo k vynechávání měst i osob – současníci uváděni jako následovníci apod.

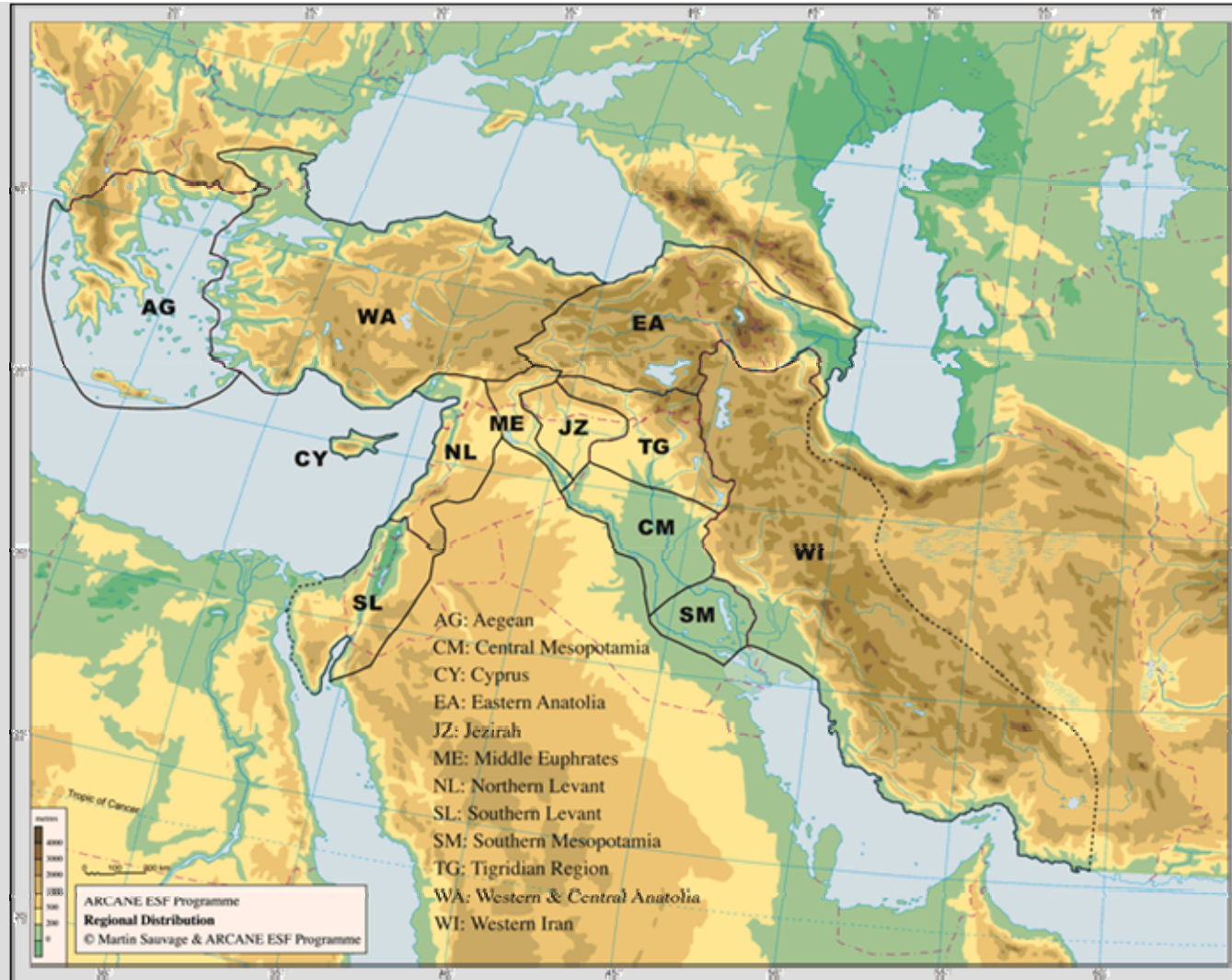

Sumerian King List (SKL)
Cuneiform tablet c.2100 BC

CHRONOLOGIE: synchronizace

ARCANE – Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean <http://www.arcane.uni-tuebingen.de/index.html>

CHRONOLOGIE: synchronizace

SCIEM 2000 – The Synchronization of Civilizations in the Eastern Mediterranean in the 2nd Millennium BC <http://www.oeaw.ac.at/sciem2000/>

Project 1: "Co-ordination and Publication Office"

Project 2: "Data Management, Electronic Communication and Quantitative Methods"
closed

Project 3: "Datum Lines by First Appearances"

Project 4: "Thera Ashes"

Project 5: "Chronological Data in Mesopotamia" *closed*

Project 6: "Astrochronology" *closed*

Project 7: "Dendrochronology"

Project 8: "Radiocarbon (¹⁴C) Dating"

Project 9: "Egypt"

Project 10-11: "Israel/Palestine & Jordan "

Project 12: "Cyprus"

Project 13: "The Minoan Deposit Project" *closed*

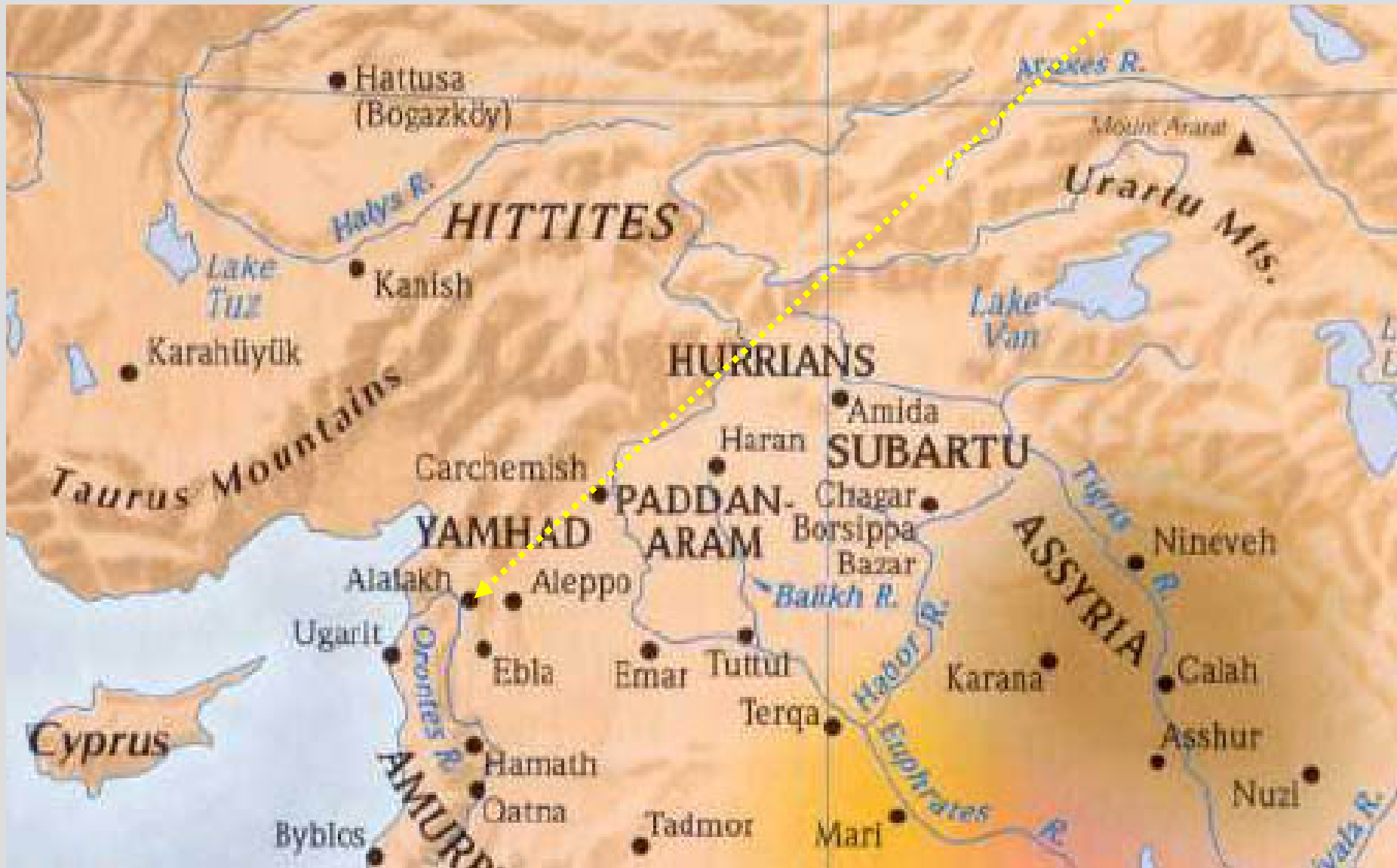
Project 14: "The End of Mycenaean Culture Project"

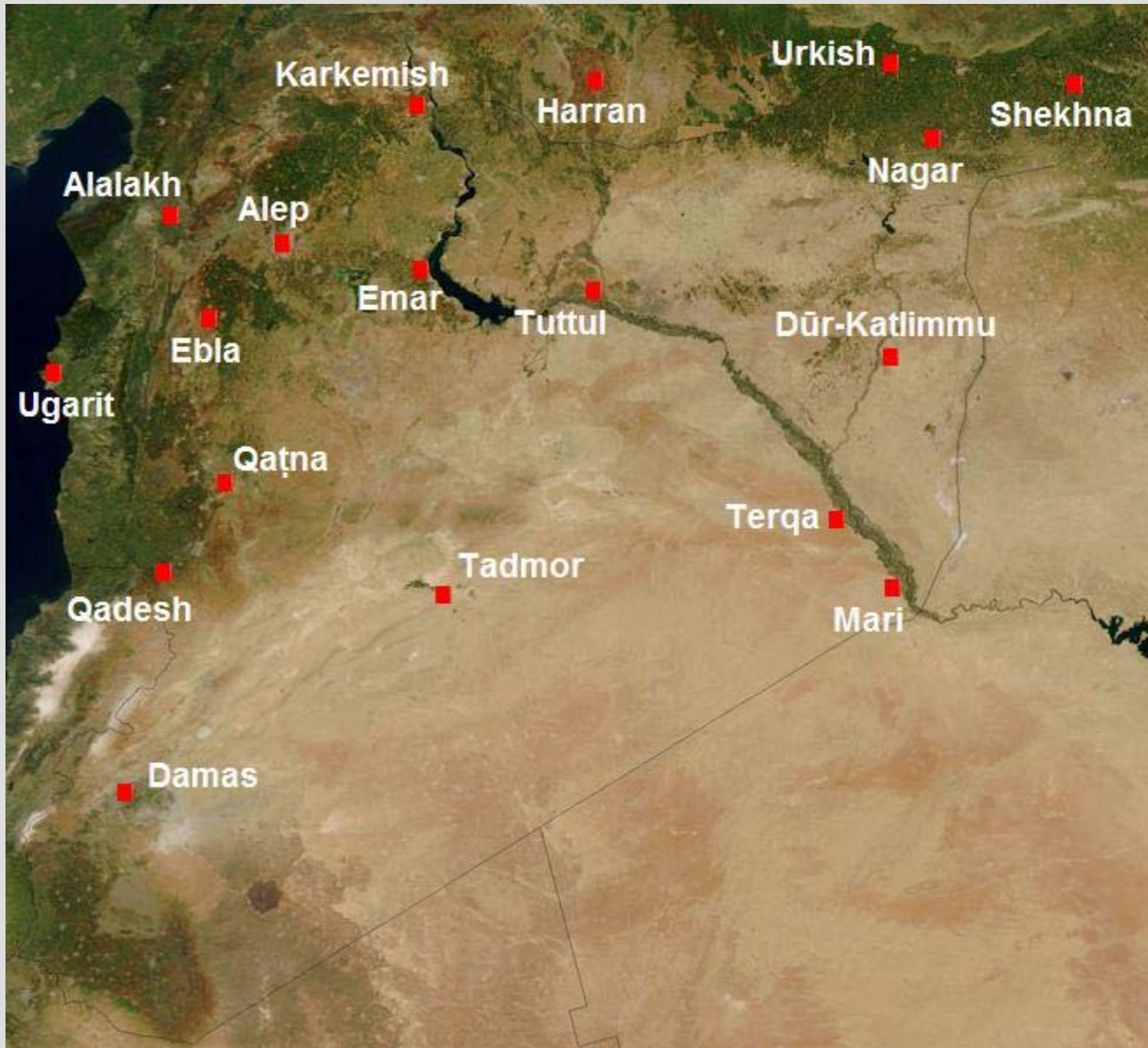
Project 15: "Stratigraphic Project Aigina (EH III-LH I)"

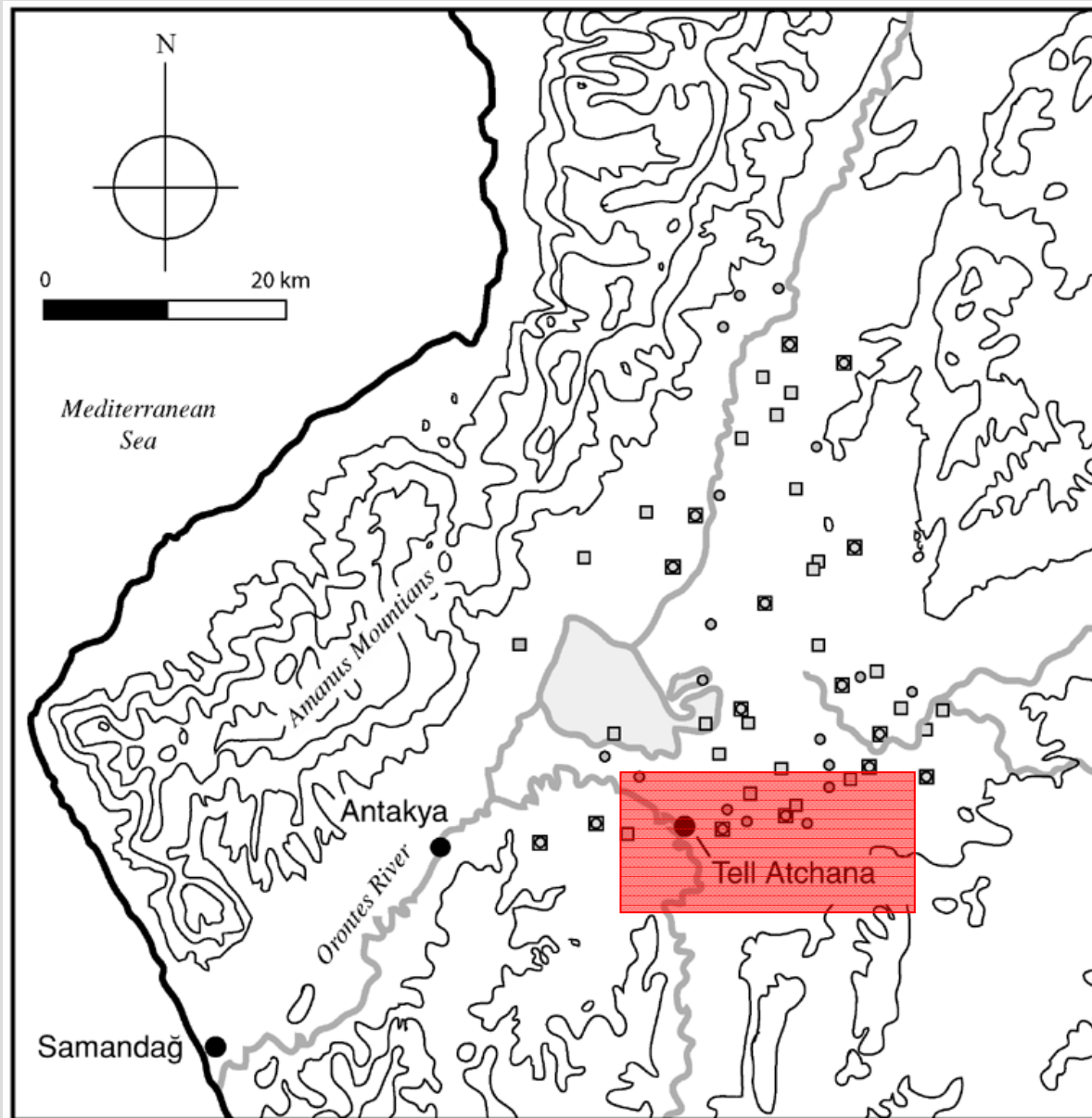
Project 19: "Stratigraphie comparée"

„SEVERNÍ REGION“

ALALACH

- Middle Bronze Age (Amuq K/L)
- Late Bronze Age (Amuq M)
- ⊠ Middle and Late Bronze Age

Image © 2010 DigitalGlobe

© 2010 Basarsoft
© 2010 Google

©2010 Google

Datum snímku: 8. Dub 2003

36°14'18.36" S 36°23'03.69" V výš. 95 m

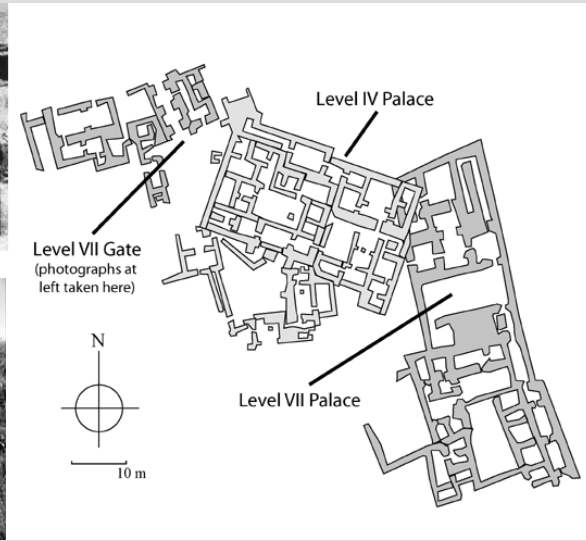
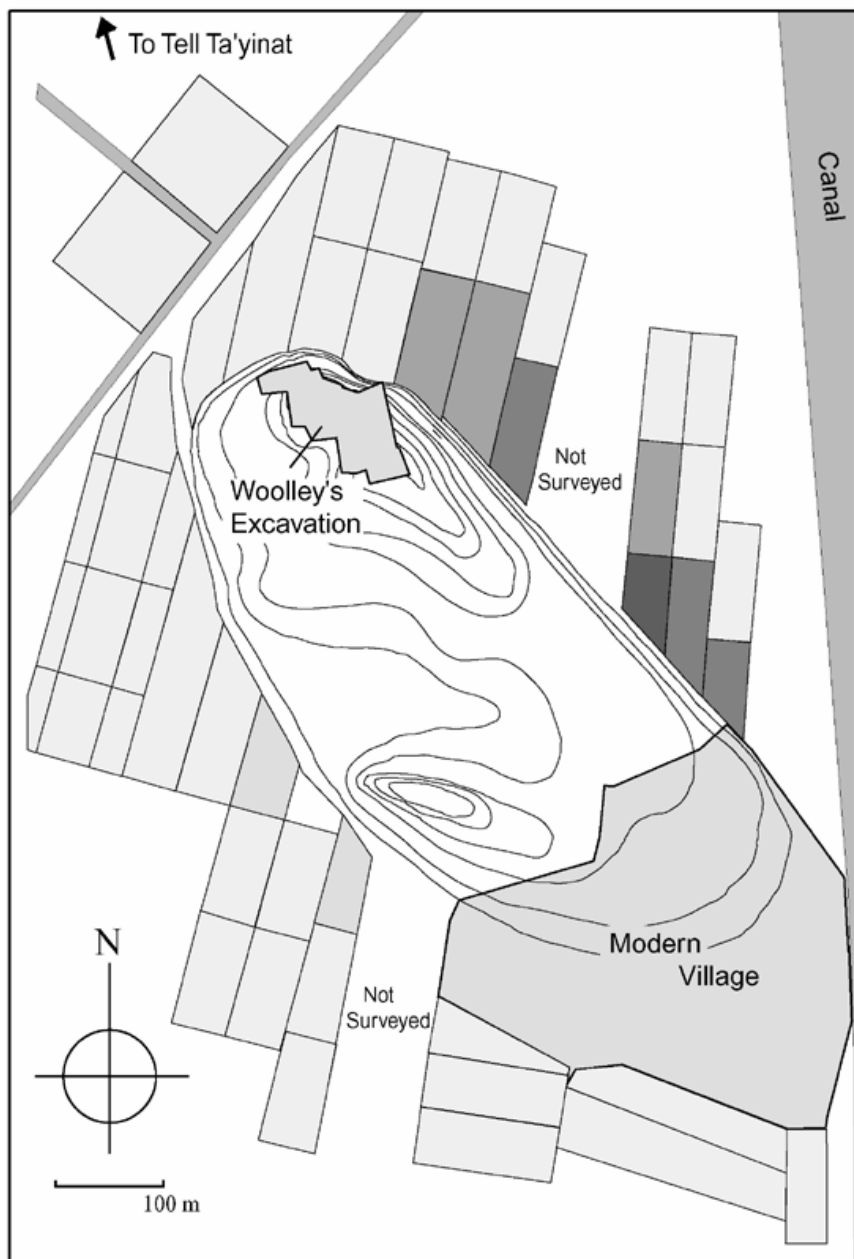
Výška pohledu 1.03 km

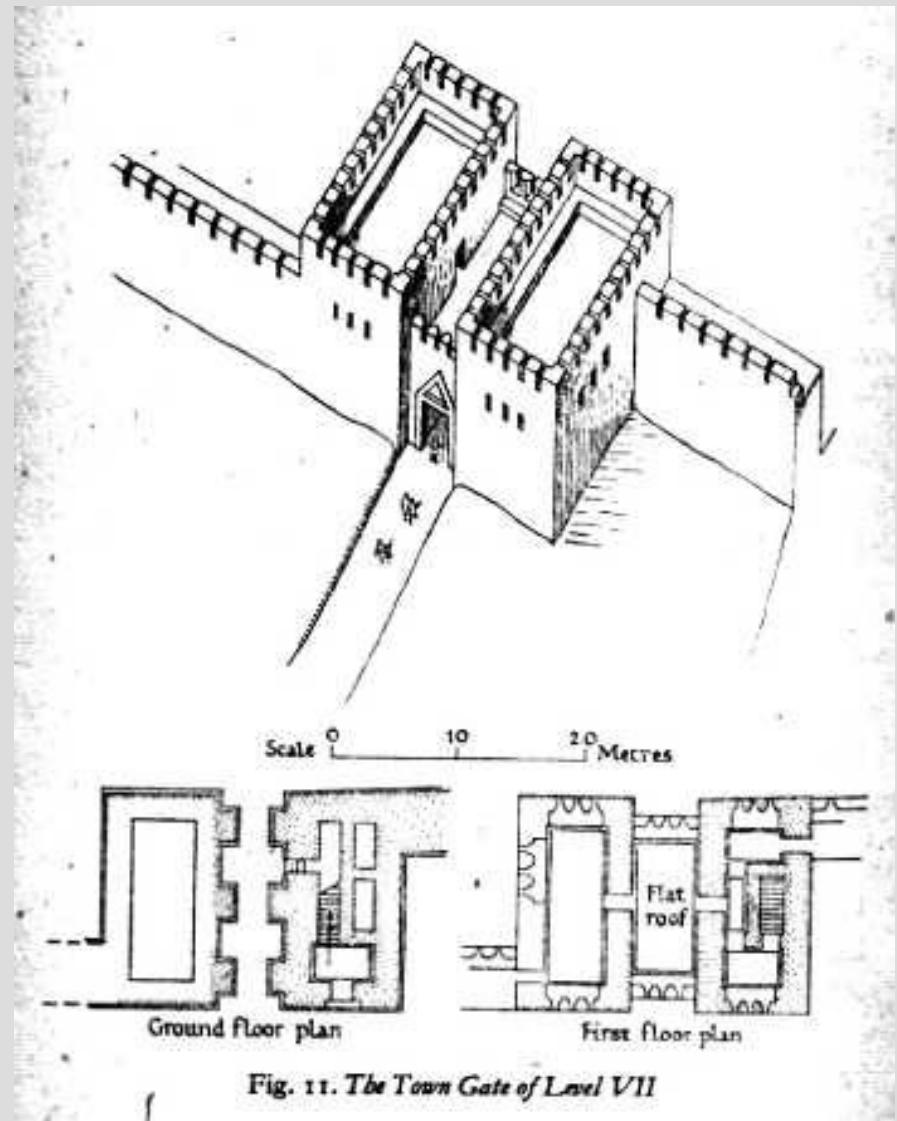
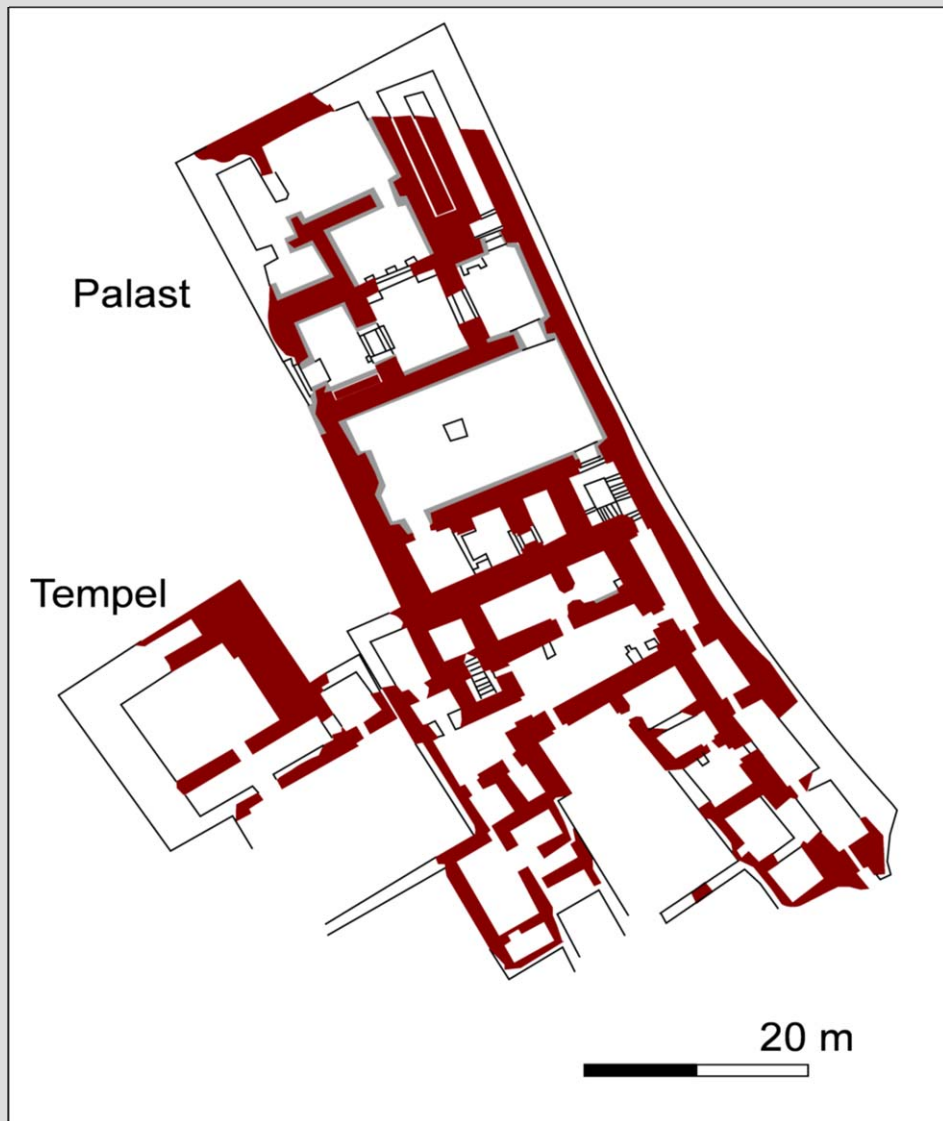
ALALACH (Tell Atčana)

- Alalach a Núzi = churritská materiální kultura
- vykopávky: C. L. Woolley (1937-1939; 1946-1949)
- území Turecka – planina Amuq, východně od Orontu
- 17 sídlištních vrstev; raná – pozdní doba bronzová
- 750 x 300 m
- asi 500 klínopisných tabulek – vrstvy VII a IV

místní chronologie = přítomnost importované kyperské keramiky:
lokální sekvence archeologických vrstev

→ relativně spolehlivý rámec v kontextu celého východního Středomoří

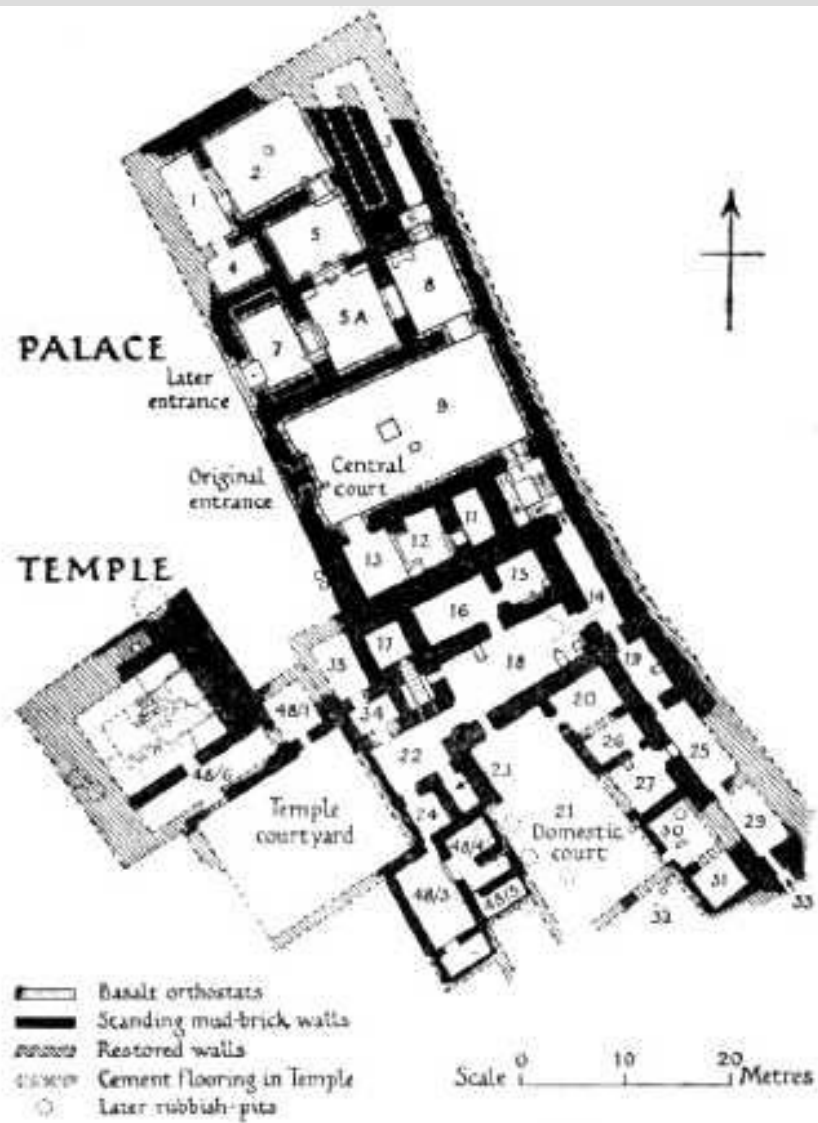

Fig. 12. The Palace of Level VII.

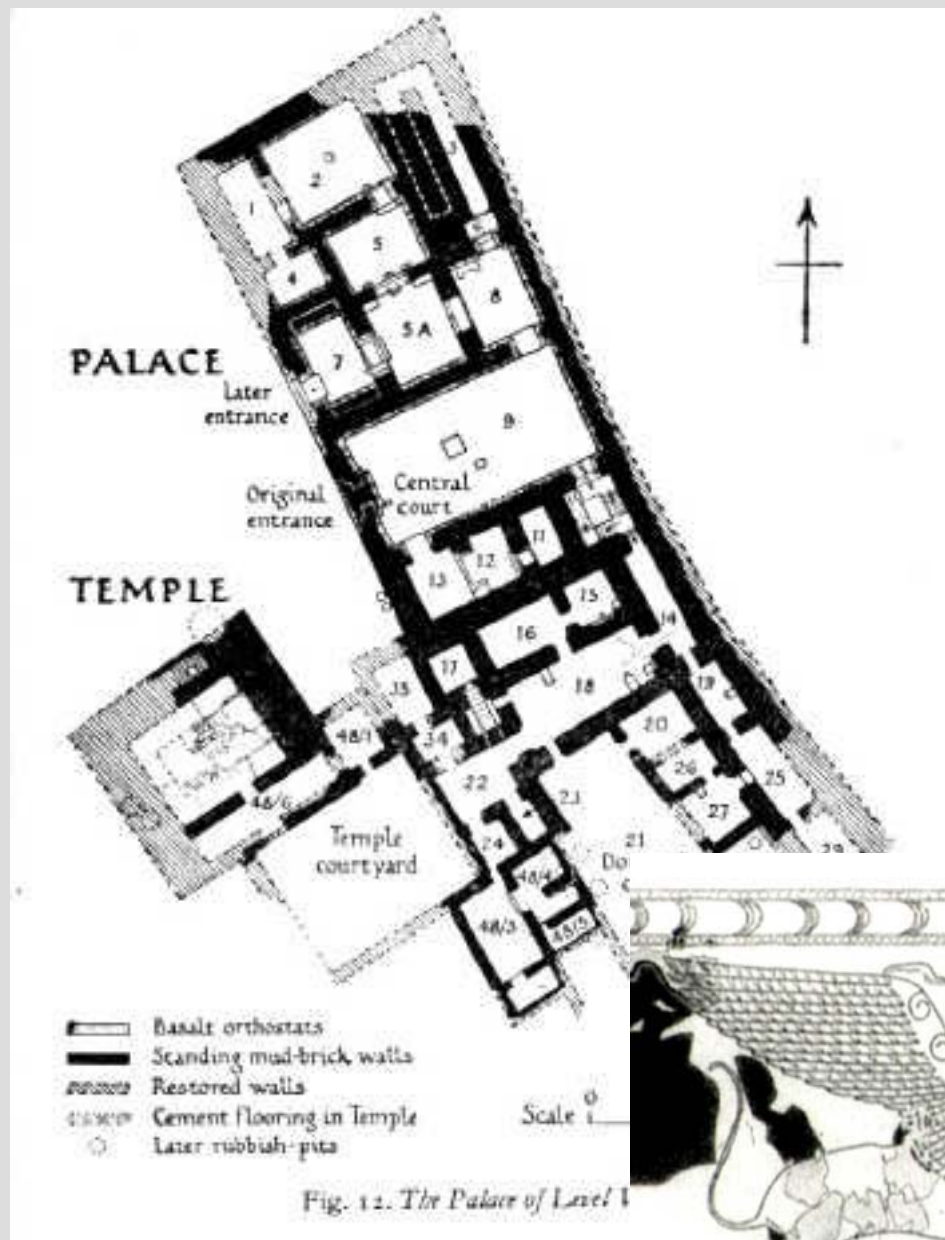
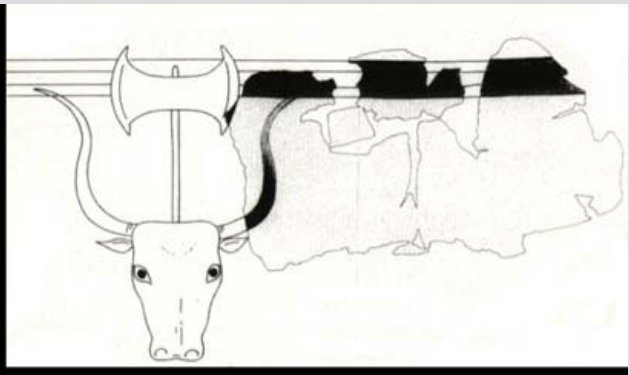
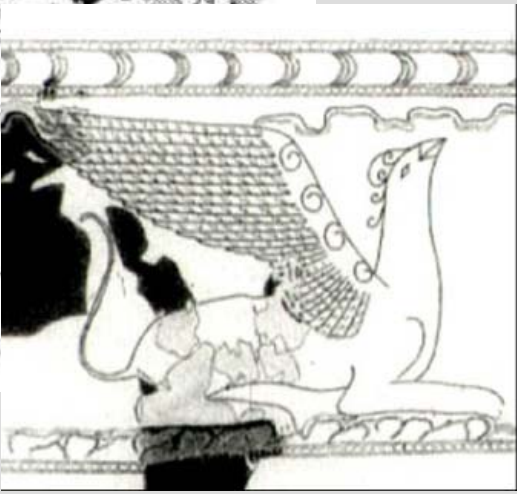

Fig. 12. The Palace of Level V

Reconstruction of the Alalakh Level VII wall paintings (after Niemeier and Niemeier 1998)

vrstva VII

zásadní: destrukce = spojováno s útokem Chetitů

- ❖ původně připisováno **Muršilimu I.**
- ❖ revize ← zmínka v bilingvním nápisu **Chattušiliho I.**

CTH 4 - KBo X, 1-2 + duplikáty

- nález 1957 v Boghazkale
- popis 5ti-letého období vlády + konsolidace situace v Anatolii + překročení „hranice“ do Sýrie (ve 2. roce vlády) = přechod pohoří Taurus
- 1. cíl = Alalach
- postup dále do vnitrozemí: horní tok Eufratu (další destrukce Ebly: sídliště IIIB)

časový horizont: asi 1645-1545 př. n. l.

→ město znovu vybudováno = vazal Mitanni

„autobiografický nápis“ na soše **Idrimiho**

- jeho syn: výstavba paláce ve vrstvě IV

vrstva IV (asi 1470 – 1366 př.n.l.) = *pozdní doba bronzová*

- velké množství akkadských textů (periferní akkadština)

- **destrukce**: Chetitě – asi 1366 př.n.l. (Šuppiliuma I.)

Alalach nadále v chetitském kulturním okruhu = až do přelomu 13. a 12. století př.n.l. – **destrukce** = „*mořské národy*“

Chronologie přechodu MBA – LBA: PALESTINA

- ☑️ jedním z velkých otazníků „biblické archologie“ je přechod střední a pozdní doby bronzové – rozptyl mezi 1550 a 1450 př.n.l.
 - ☑️ na základě archeologického materiálu prokázáno: nástup „pozdní doby bronzové“ v Sýrii dříve než na jihu
 - v severní oblasti: přibližně polovina 17. století př. n. l.
 - ☑️ v jižní oblasti: tradičně - od W. F. Albrighta (Albright 1960):
 - přibližně do poloviny 16. století př. n. l.
- tradiční datační kritérium - **vývoj keramiky** - nemá pro počátek pozdní doby bronzové zásadní výpovědní hodnotu = keramická tradice střední doby bronzové pozvolna pokračuje i nadále a plynule přechází do tradice pozdní doby bronzové

Dever (1992)	Izraelský konsensus	Bietak (1991, Dab^{ca})
MB II (1750–1650)	MB IIB (1750–1550)	MB IIB (1700–1600)
MB III (1650–1500)		MB IIC (1600–1530)
MB III/LB IA (1500–1450)	LB I (1550–1400)	MB IIC/LB IA (1600–1450)

✓ **Střední doba bronzová II** (asi 1800/1750–1650 př. n. l.) – (Hyks. MB IIB) podle **Albrighta** MB IIB – původní datace: asi 1750–1650 př.n.l., kterou někteří odlišují od závěrečné MB III/MB IIC – proti „izraelské škole“: **Kempinski (1983), proti Bienkowski (1989)**

- opětovná urbanizace území

- (1) rozmach a opevnění lokalit, které již byly osídleny v MB I
- (2) rozvoj jasně lokální „kanaánské“ kultury (zejména v Palestině) s menším množstvím cizích kontaktů
- (3) standardizace takového průmyslu jako výroba keramiky a bronzu

✓ Střední doba bronzová III (asi 1650–1500 př.n.l.)

- finální fáze MB = podle **Albrighta** MB IIC – datace: asi 1650–1550 př.n.l.
- podle většiny badatelů: fáze odlišná od té předchozí – výjimkou například **K. Kenyonová** nebo většina izraelských badatelů (např. **Kempinski**). Proti němu však stojí např. **Mazar** (1968: 97) nebo **Bienkowski** (1989)

MB III jako samostatná fáze:

- „americká periodizace“ – založeno na výzkumu Tell Bét Mirsím D a E
- následně potvrzeno na dalších lokalitách – zejména Šekem a Gezer
- podle Devera (HML III: 47) nejen důsledek jemnější stratigrafie, ale spíše odraz skutečnosti, že hlavní městské lokality v Palestině prošly dalším „propracováním“ – zejména v prudkém nárůstu obranných prací – až do té míry, že toto období může být charakterizováno jako odlišná a samostatná fáze

+ doplněno i další monumentální architekturou (paláce a chrámy), vývoj v lokální keramice, první objevení se abecedního písma, ...